

РЕАКЦІЯ НАТО НА ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Лісова Софія Володимирівна,

1 курс, спеціальність «Політологія»

Мацієвський Ю.В., д.пол.н., проф.

***Анотація.** Стаття спрямована на пояснення того, чому НАТО обрало стратегію посиленого стримування у відповідь на російську військову агресію проти України. Метою є визначення чинників, що вплинули на зміну політики союзу після 2014 року, а особливо після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Методологічну основу становлять аналіз офіційних документів НАТО та порівняльний аналіз. Результати такої політики полягали в тому, що НАТО посилило східний фланг, збільшило підтримку України та оборонні видатки держав-членів, уникаючи прямого зіткнення з Росією.*

***Ключові слова:** НАТО, Україна, Росія, оборонний реалізм, колективна безпека, стримування, військова допомога.*

Вступ. Російська військова агресія проти України стала одним із найсерйозніших викликів для сучасної системи міжнародної безпеки та діяльності Північноатлантичного договору (НАТО).¹¹³ Анексія Автономної Республіки Крим у 2014 році, початок війни на сході України, а згодом повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року засвідчили необхідність перегляду наявних механізмів європейської безпеки та адаптації діяльності союзу до нових загроз.¹¹⁴

Російська агресія продемонструвала недостатню готовність міжнародної системи безпеки до протидії державі, що систематично порушує принципи міжнародного права. За цих умов НАТО було змушене переглянути власні стратегічні пріоритети, посилити свою присутність на східному фланзі, активізувати співпрацю з партнерами та запровадити нові механізми підтримки України. Водночас особливість ситуації полягає в тому, що Україна не є членом НАТО, тому союз був обмежений у можливості безпосереднього військового втручання та змушений шукати баланс між підтримкою України і недопущенням прямого військового конфлікту з Російською Федерацією.

Після початку повномасштабної війни стратегія НАТО зазнала суттєвих змін. Союз значно посилив військову присутність на східному фланзі, розширив програми допомоги Україні, активізував оборонне планування та дав стимул для того, щоб держави-члени збільшили свої оборонні витрати. Саме ці зміни потребують комплексного наукового аналізу, що визначає актуальність дослідження.

¹¹³ Cottey A. NATO and the Russia–Ukraine War: Geopolitics, Ideology, and the New Politics of the Alliance. Defence Studies. 2025. Vol. 25, No. 4. P. 800-824.

¹¹⁴ NATO. Relations with Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 07.04.2026).

Основне дослідницьке питання полягає у з'ясуванні причин, які зумовили вибір НАТО стратегії посиленого стримування у відповідь на військову агресію Російської Федерації проти України.

Метою статті є дослідження чинників, що визначили трансформацію політики НАТО після 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році.

Стаття складається зі вступу, аналізу останніх досліджень, методології дослідження, викладу основного матеріалу, висновків та списку використаних джерел.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика діяльності НАТО в умовах російсько-української війни є предметом дослідження як українських, так і зарубіжних науковців. Особлива увага приділяється зміні стратегії Союзу, змінам у системі колективної безпеки та розвитку партнерства з Україною.

У статті Деніса Терезі проаналізовано трансформацію НАТО в період 2014–2024 років. Автор зазначає, що саме російська агресія стала головним чинником перегляду стратегічних документів Альянсу, посилення оборонного планування та зміцнення співпраці між державами-членами.¹¹⁵

У працях Дарії Лікарчук досліджуються політичні та дипломатичні механізми діяльності НАТО під час міжнародних конфліктів. Авторка наголошує, що Союз зосереджується насамперед на координації міжнародної підтримки партнерів, розвитку системи колективної безпеки та стримуванні агресора без прямої участі у бойових діях.

Важливий внесок у дослідження сучасної політики НАТО зробили також Ендрю Котті, Озгюр Тюфекчі, Томонорі Йошізакі та Хідеякі Шинода. У своїх роботах вони підкреслюють, що повномасштабна війна Росії проти України стала каталізатором масштабної трансформації НАТО, сприяла зміцненню політичної єдності держав-членів, збільшенню оборонних витрат і перегляду стратегічних підходів до забезпечення безпеки.

Невідповідність між риторичною і реальною підтримкою України на прикладі США під час президентства Джо Байдена висвітлена у дослідженні Ю. Мацієвського і А. Трофимова.¹¹⁶ Разом із тим у сучасній науковій літературі недостатньо комплексно досліджено причини вибору НАТО саме стратегії посиленого стримування як основного механізму реагування на російську агресію проти України. Саме ця проблема є предметом цього дослідження.

¹¹⁵ Terzi D. How the Russian-Ukrainian war is changing NATO: from the annexation of Crimea to full-scale invasion. ResearchGate. July, 2025. P. 299-307. URL: https://www.researchgate.net/publication/395183102_HOW_THE_RUSSIAN-UKRAINIAN_WAR_IS_CHANGING_NATO_FROM_THE_ANNEXATION_OF_CRIMEA_TO_FULL-SCALE_INVASION (дата звернення: 26.06.2026).

¹¹⁶ Мацієвський Ю., Трофимов А. Між підтримкою та обмеженням: стратегічні дилеми політики США щодо України за час адміністрації Байдена. Американська історія та політика. 2025. №20. С. 26-37. URL: <https://americanstudies.history.knu.ua/uk/mizh-pidtrimkoyu-ta-obmezhenyami-strategichni-dilemi-ukra%D1%97nsko%D1%97-politiki-ssha-v-period-administraci%D1%97-dzh-bajdena/> (дата звернення 26.06.2026)

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є положення теорії оборонного реалізму, концепції колективної безпеки та дилеми безпеки. Застосування цих підходів дає змогу пояснити особливості прийняття політичних рішень державами-членами НАТО в умовах сучасної міжнародної безпекової кризи та визначити чинники, які вплинули на зміну стратегії НАТО до та після початку російської агресії проти України.

Під час дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Метод аналізу документів застосовано для опрацювання офіційних документів НАТО, заяв Комісії Україна–НАТО, матеріалів міжнародних організацій та урядів держав-членів. Порівняльний метод використано для зіставлення політики НАТО у 2014–2021 роках та після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Системний аналіз дав змогу оцінити взаємозв'язок між політичними рішеннями Союзу, підтримкою України та трансформацією європейської системи безпеки.

Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи НАТО, статистичні дані Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), матеріали міжнародних організацій, результати соціологічних досліджень, законодавчі акти та наукові праці українських і зарубіжних дослідників.

Оборонний реалізм як теоретична основа аналізу дій НАТО. Одним із найбільш поширених підходів до пояснення поведінки держав і міжнародних безпекових союзів є теорія оборонного реалізму. Вона виходить із того, що міжнародна система має анархічний характер, а держави насамперед прагнуть забезпечити власну безпеку, а не максимально розширити свій політичний чи військовий вплив. На відміну від наступального реалізму, який пояснює поведінку держав прагненням до домінування, оборонний реалізм наголошує на необхідності підтримання балансу сил та уникнення дій, здатних спровокувати масштабний міжнародний конфлікт.

Представники цього напрямку, зокрема Кеннет Волтц, Стівен Ван Евера та Чарльз Глейзер, розглядають міжнародні союзи як механізми колективного забезпечення безпеки. З цієї точки зору НАТО виступає оборонним союзом, діяльність якого спрямована на запобігання виникненню нових загроз, зміцнення стабільності та координацію спільних дій держав-членів.

Після початку російської агресії проти України принципи оборонного реалізму знайшли практичне відображення у політиці НАТО. Союз відмовився від безпосередньої участі у бойових діях, однак суттєво збільшив військову присутність на східному фланзі, активізував оборонне планування та розширив військово-технічну підтримку України. Такий підхід дозволив одночасно зміцнити безпеку держав-членів і мінімізувати ризик прямого військового зіткнення між НАТО та Російською Федерацією.

Важливим елементом оборонного реалізму є концепція дилеми безпеки, відповідно до якої заходи, спрямовані на зміцнення обороноздатності однієї сторони, можуть сприйматися іншою стороною як потенційна загроза. Саме тому НАТО поєднувало нарощування власних оборонних можливостей із політичними заявами про виключно оборонний характер своїх дій.

Стратегічні чинники підтримки України державами НАТО. Російське повномасштабне вторгнення в Україну стало каталізатором суттєвих змін у безпековій політиці держав-членів НАТО. Попри спільне засудження агресії, рівень військової, фінансової та політичної підтримки України відрізнявся залежно від національних інтересів, географічного положення, історичного досвіду взаємин із Росією та внутрішньополітичної ситуації.

Найбільш активну підтримку Україні надавали держави Нордично-Балтійської вісімки, Польща, Велика Британія, Німеччина, Канада та Нідерланди. Для цих країн російська агресія стала безпосередньою загрозою європейській безпеці, що зумовило їхню готовність до збільшення військової допомоги, фінансування оборонних програм та зміцнення східного флангу НАТО.

Дослідження Європейської ради з міжнародних відносин свідчать, що високий рівень підтримки України серед держав Північної та Балтійської Європи пояснюється історичним досвідом взаємин із Росією та усвідомленням необхідності її стримування. Саме ці країни стали одними з найбільших донорів військової допомоги Україні та ініціаторами створення нових механізмів підтримки.

Водночас окремі держави-члени займали більш стриману позицію. Чехія зосередилася на реалізації власних програм військової допомоги, а Угорщина неодноразово виступала проти окремих рішень щодо постачання озброєння Україні. Така різниця у підходах пояснюється особливостями внутрішньої політики, економічними інтересами та рівнем енергетичної залежності від Російської Федерації.

Попри окремі розбіжності, державам-членам НАТО вдалося зберегти політичну єдність щодо засудження російської агресії та необхідності підтримки України. Саме це стало одним із ключових чинників ефективності стратегії посиленого стримування.

Реакція НАТО на анексію Криму та початок війни на Донбасі (2014–2021 рр.). Анексія Автономної Республіки Крим Російською Федерацією у 2014 році та подальша дестабілізація ситуації на сході України стали переломним моментом для європейської системи безпеки. НАТО розцінило дії Росії як порушення норм міжнародного права, принципів суверенітету й територіальної цілісності держав, а також як загрозу стабільності євроатлантичного простору.

У своїх офіційних заявах Союз послідовно наголошував на невизнанні незаконної анексії Криму та підтримував суверенітет і територіальну цілісність України в межах міжнародно визнаних кордонів.¹¹⁷ Союзники закликали Російську Федерацію припинити військове втручання, вивести війська з території України та дотримуватися норм міжнародного права.

Поряд із політичними заявами НАТО активізувало практичне співробітництво з Україною. Було розширено діяльність Представництва НАТО в Україні, започатковано нові програми реформування сектору безпеки й

¹¹⁷ NATO. Relations with Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 07.06.2026)

оборони, посилено консультативну допомогу та підтримку розвитку Збройних Сил України.¹¹⁸ Водночас НАТО значно збільшило військову присутність у країнах Балтії та Польщі, що стало важливим елементом політики стримування Росії.

Таким чином, реакція НАТО у 2014–2021 роках поєднувала політичний тиск, дипломатичну підтримку України та посилення оборонних можливостей держав-членів без прямого військового втручання у конфлікт.

Трансформація політики НАТО після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало найбільшим викликом для НАТО з часу завершення «холодної війни».¹¹⁹ Уже в перші дні війни союзники провели позачерговий саміт, на якому було ухвалено рішення про суттєве посилення оборони східного флангу та активізацію Сил реагування НАТО.

Після 2022 року союз здійснив комплексну трансформацію своєї безпекової політики. Одним із головних напрямів стало нарощування військової присутності у країнах Центральної та Східної Європи. Було збільшено кількість багатонаціональних бойових груп, посилено протиповітряну оборону, активізовано військові навчання та переглянуто оборонне планування.

Водночас суттєво розширилася підтримка України. Держави-члени НАТО почали надавати сучасні системи протиповітряної оборони, бронетехніку, артилерійські системи, боєприпаси, засоби зв'язку, розвідувальну інформацію та фінансову допомогу. Хоча ця підтримка здійснювалася переважно окремими державами, її координація відбувалася за активної участі НАТО.

Важливим результатом російської агресії також стало розширення НАТО. До організації приєдналися Фінляндія та Швеція, що суттєво змінило баланс сил у Північній Європі та посилило оборонні можливості НАТО.

Отже, після початку повномасштабної війни НАТО не лише відреагувало на нові загрози, а й здійснило масштабну адаптацію своєї політики, підтвердивши свою роль як ключового гаранта колективної безпеки.

Зростання оборонних видатків держав-членів НАТО. Одним із найбільш помітних наслідків російської агресії стало суттєве зростання оборонних видатків держав-членів НАТО. Якщо до 2022 року питання досягнення мінімального показника у 2 % ВВП на оборону залишалося предметом дискусій, то після початку повномасштабної війни більшість союзників значно прискорила виконання цього зобов'язання.

За даними SIPRI та річних звітів НАТО, у 2024–2025 роках оборонні витрати країн НАТО досягли рекордного рівня. Уперше всі держави-члени виконали вимогу щодо мінімального фінансування оборони на рівні 2 % ВВП, а окремі країни, зокрема Польща, Литва, Латвія та Естонія, перевищили цей показник.

¹¹⁸ NATO. Relations with Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 07.04.2026)

¹¹⁹ Hardt H. NATO after the invasion of Ukraine: how the shock changed alliance cohesion. International Politics. 2024. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-024-00629-x> (дата звернення: 26.06.2026)

Збільшення оборонних бюджетів супроводжувалося модернізацією збройних сил, закупівлею сучасного озброєння, розвитком оборонної промисловості та зміцненням військової інфраструктури. Крім цього, держави-члени суттєво збільшили фінансування військової допомоги Україні, що стало важливою складовою колективної стратегії стримування.

Таким чином, зростання оборонних видатків стало одним із ключових показників трансформації НАТО та підтвердило готовність союзників до адаптації до нових безпекових викликів.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити чинники, що зумовили вибір стратегії посиленого стримування НАТО.

Так, після анексії Криму у 2014 році Альянс поступово переглядав власну політику безпеки, однак саме повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало вирішальним чинником масштабної трансформації союзу. Реакція НАТО відповідала логіці оборонного реалізму та була спрямована на зміцнення колективної оборони, підтримку України й одночасне недопущення прямого військового конфлікту між НАТО і Російською Федерацією.

Стратегія посиленого стримування реалізовувалася шляхом зміцнення східного флангу НАТО, збільшення військової присутності в країнах Центральної та Східної Європи, розширення програм допомоги Україні, нарощування оборонних витрат держав-членів та посилення політичної координації між союзниками.

На сьогодні НАТО зберігає провідну роль у забезпеченні колективної безпеки євроатлантичного простору та демонструє здатність адаптуватися до сучасних міжнародних загроз. Попри окремі розбіжності між державами-членами щодо масштабів підтримки України, союз зумів зберегти політичну єдність і забезпечити ефективне функціонування механізмів колективної оборони.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз довгострокових наслідків російсько-української війни для розвитку НАТО, оцінка ефективності нових оборонних стратегій НАТО та дослідження перспектив інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лікарчук Н. В., Лікарчук Д. С. Інформаційно-психологічні війни: міжнародно-політичний аналіз. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. 9 лют. (№9). С. 157-171.
2. Мацієвський Ю., Трофимов А. Між підтримкою та обмеженням: стратегічні дилеми політики США щодо України за час адміністрації Байдена. *Американська історія та політика*. 2025. №20. С. 26-37.
3. Спільна заява Комісії НАТО-Україна. *Міністерство закордонних справ України*. 2014. URL: <https://mfa.gov.ua/en/news/2278-spilyna-zajava-komisiji-ukrajina-nato-na-rivni-glav-derzhav-ta-uryadiv> (дата звернення: 26.06.2026).
4. Усі країни НАТО досягли цілі у 2 % ВВП на оборону. *Європейська правда*. 26. 03. 2026. URL:

- <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/03/26/7234113/> (дата звернення: 26.06.2026).
5. Усі члени НАТО вперше витратили на оборону 2 % ВВП: у лідерах Польща і країни Балтії. *АрміяInform*. 30. 03. 2026. URL: <https://armyinform.com.ua/2026/03/30/usi-chleny-nato-vpershe-vytratyly-na-oboronu-2-vvp-u-liderah-polshha-i-krayiny-baltiyyi/> (дата звернення: 26.06.2026).
 6. Germany and Western Allies Sending Military Aid to Ukraine Using New NATO Supply Line. *PBS News*. URL: <https://www.pbs.org/newshour/world/germany-and-western-allies-sending-military-aid-to-ukraine-using-new-nato-supply-line> (дата звернення: 26.06.2026).
 7. Glaser C. L. Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help. *International Security*. 1994. Vol. 19, No. 3. P. 50–90.
 8. Gray A. All NATO members hit old spending target, only three meet new goal. *Reuters*. August 28, 2025. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/all-nato-members-hit-old-spending-target-only-three-meet-new-goal-2025-08-27/> (дата звернення: 26.06.2026)
 9. Hardt H. NATO after the invasion of Ukraine: how the shock changed alliance cohesion. *International Politics*. 2024. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-024-00629-x> (дата звернення: 26.06.2026)
 10. Cottey A. NATO and the Russia–Ukraine War: Geopolitics, Ideology, and the New Politics of the Alliance. *Defence Studies*. 2025. Vol. 25, No. 4. P. 800-824.
 11. Likarchuk D., Shevel I., Vazhna K., Mishchenko A., Lysenko T. International Conflict Resolution and Mediation in the Context of Socio-Economic Instability in the Context of the Russian Invasion of 2014–2023 (Ukrainian Realities). *Review of Economics and Finance*. 2023. T. 21. P. 1355–1360.
 12. Mearsheimer J. J. The Tragedy of Great Power Politics. New York : W. W. Norton & Company, 2001. 555 с.
 13. Terzi D. How the Russian-Ukrainian war is changing NATO: from the annexation of Crimea to full-scale invasion. *ResearchGate*. July, 2025. P. 299-307.
 14. NATO Secretary General: This Year Defense Spending of All Alliance Countries Will Reach 2% of GDP. *Babel*. 2025. URL: <https://babel.ua/en/news/118939-nato-secretary-general-this-year-defense-spending-of-all-alliance-countries-will-reach-2-of-gdp> (дата звернення: 26.06.2026).
 15. NATO's Support for Ukraine. *NATO*. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/natos-support-for-ukraine> (дата звернення: 26.06.2026).
 16. Ogryzko L. Northern Lights: How a Nordic-Baltic Coalition of the Willing Can Do Even More for Ukraine. *European Council on Foreign Relations* 2025: February 17, 2025. URL: <https://ecfr.eu/publication/northern-lights-how-a-nordic-baltic-coalition-of-the-willing-can-do-even-more-for-ukraine/> (дата звернення: 26.06.2026).
 17. Relations with Ukraine. *NATO*. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 07.04.2026).

18. SIPRI Military Expenditure Database. *SIPRI*. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex> (дата звернення: 26.06.2026).
19. Statement of the NATO–Ukraine Commission. *NATO*. 2019. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2019/10/31/statement-of-the-nato-ukraine-commission> (дата звернення: 26.06.2026).